

Irena Pereszczako

"Regionalizm - tradycja i współczesność. Materiały z sesji popularnonaukowej. Olsztyn 10-12 czerwca 1994", Olsztyn 1995 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 143-145

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Regionalizm — tradycja i współczesność. Materiały z sesji popularnonaukowej. Olsztyn 10—12 czerwca 1994, Olsztyn 1995, ss. 178.

Współcześnie regionalizm powinien być odczuwany jako istotny ruch społeczno-kulturalny dążący do zachowania swoistych cech kultury danego obszaru, budujący teraźniejszość na znajomości tradycji i historii regionu, skierowany nie tylko na rozwój i odnowę kultury w nowych warunkach, ale i zaangażowany w proces przekształceń gospodarczych.

Recenzowana książka jest zbiorem artykułów przedstawionych w formie referatów i wystąpień na seminarium. Ze względu na rozległość i różnorodność problematyki zaprezentowanej w książce (18 prac) oraz swobodny zakres rozważań na temat przeszłości i teraźniejszości szeroko pojmowanego regionalizmu, wprowadzono podział materiału na cztery grupy tematyczne. Szeroka perspektywa ma tę zaletę, że daje całościowy przegląd problematyki, pozwala umiejscowić różne procesy w długim trwaniu. Niestety, towarzyszy jej wada nie tylko pewnej powierzchowności czy skrótowości, ale przede wszystkim nieunikniona konieczność nierównomiernego przedstawienia materiału.

Najbardziej kompleksowy charakter ma część pierwsza książki zatytułowana „Wokół pojęcia region, regionalizm”, referująca zawłości kwestii regionalnych. Rozdział ten otwiera obszerny artykuł Wojciecha Wrzesińskiego, który niejako wytycza swoisty punkt odniesienia dla pozostałych tekstów. Autor analizuje i skrupulatnie ocenia tradycję badań regionalnych w Polsce na przestrzeni dziejów. Dostrzega w nich stały element walki wielu środowisk lokalnych o zachowanie swojej tożsamości. Mają one również istotny wpływ na ukształtowanie i wzmocnienie postaw obywatelskich społeczności regionalnych i pogłębiają przywiązanie do „małej ojczyzny”. I należy zgodzić się z tezą Autora, że badania regionalne muszą być dziś traktowane pragmatycznie, ponieważ o ich randze i miejscu we współczesnym świecie generalnie decyduje kryterium przydatności osiągniętych przez nie wyników.

Artur Kostarczyk, analizując genezę regionów polskich w okresie średniowiecza, czasów nowożytnych, okresu zaborów, trudnego wieku XIX i współczesności — dochodzi do wniosku, że „województwo jako jednostka ustroju i organizacji terytorialnej państwa w coraz większym stopniu postrzegane będzie jako ważny element procesu upodmiotowienia wspólnot regionalnych i decentralizacji zarządzania państwem”. Dlatego też zagadnienie budzenia patriotyzmu lokalnego wśród młodzieży, która stanie wobec trudnych problemów związanych z kształtowaniem i organizowaniem życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego regionu wymaga szerszej dyskusji. A propozycja wprowadzenia historii regionalnej do programów nauczania, o której pisze Stanisław Achremczyk, to zbyt mało.

Wiele miejsca w tym rozdziale poświęcono działalności towarzystw regionalnych. Sławomir Patrycki, oceniając dwustuletnią historię owego ruchu wśród społeczności wiejskich stwierdza, że polska społeczność nadal udowadnia swoją tożsamość poprzez pielęgnowanie i podtrzymywanie prastarej tradycji. Temat ten rozwija Aleksander Kociszewski, nawiązując do dziejów kultury regionu

mazowieckiego. Warto zapoznać się z wielce udaną monografią Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze”. Autor, Jerzy Sikorski, odtwarza i charakteryzuje chlubne dzieje tego towarzystwa w latach 1956—1994. Przypomina o ludziach, ich dokonaniach wydawniczych i kulturalnych. Ujawnia fakty, które zdecydowały o degradacji „Pojezierza”.

Do wypowiedzi W. Wrzesińskiego nawiązuje artykuł Marii Ciechocińskiej, który zapoznaje ze współczesnymi dylematami regionalizmu europejskiego kształtującego się w relacji do ustroju danego państwa. Interesujące są sposoby definiowania regionu, zależne od przyjmowanych kryteriów. Warto zwrócić uwagę na przyjęty przez autorkę europocentryczny punkt widzenia, który pozwala na dostrzeżenie procesu wzajemnego nakładania się i oddziaływania na siebie kultur sąsiadujących narodów. Wszystkie te czynniki sprawiają, że samo pojęcie regionu jest trudne do zdefiniowania w sposób jednoznaczny.

Rozdział II „Przeszłość i dzień dzisiejszy Warmii i Mazur” jest wprowadzeniem w skomplikowaną problematykę literacką i kulturową regionu. Uporządkowana i rzetelna prezentacja biografistów i ich dzieł w przeszłości, doprowadzona do czasów współczesnych — wskazuje na nie słabnącą żywotność tego gatunku piśmiennictwa (Tadeusz Filipkowski). Sporo miejsca zajmuje wszechstronna analiza okresów i zjawisk wybitnie znaczących w tworzeniu się faktów kulturalnych w dziedzinie architektury i sztukach pięknych. Cenne wydaje się spojrzenie autora, Andrzeja Rzempełucha, na zagadnienie klasyfikowania sztuki, będącej w swej istocie zjawiskiem ponadnarodowym. O funkcjonowaniu problematyki literackiej w piśmiennictwie polskim po 1945 r. traktuje szkic Andrzeja Staniszewskiego. Natomiast Jan Chłosta poszukuje w literaturze polskiej i niemieckiej akcentów tematyki regionalnej. Zwraca też uwagę na obecność w obu przypadkach tendencji narodowościowych.

Rozdział III „Specyfika Ziem Zachodnich i Północnych” składa się z czterech szkiców zajmujących się poszukiwaniem elementów odróżniających i charakteryzujących region pod względem socjologicznym. Specyfikę kulturową regionu tworzy głównie postemigracyjne społeczeństwo, które „rozwija się bez udziału tradycji mieszczańskiej” oraz mniejszość niemiecka, którą należy postrzegać jako zrzeszony od 1990 r. i znaczący ruch kulturalny.

W ostatniej, IV części publikacji, zamieszczono krótkie fragmenty dyskusji. Wymiana zdań dotyczyła zagadnień terminologicznych i metodologicznych pojęcia regionu, działalności malborskiego Towarzystwa Opieki nad Zamkiem oraz mniejszości ukraińskiej, żyjącej na terenie Warmii i Mazur od 1947 r.

Recenzowaną książkę można bez wahań włączyć w krąg przydatnych wydawnictw popularnonaukowych, wzbogacających piśmiennictwo dwóch dziedzin: regionalizmu i dziejów Warmii i Mazur. Czytelnik otrzymuje książkę, dzięki której zagadnienie regionalizmu staje się czymś bezpośrednio dostępnym, a pewne pojedyncze zjawiska charakteryzujące region Warmii i Mazur — lepiej uchwytnie i zrozumiałe. Zawartość referatów oraz ich informacyjno-dokumentacyjny charakter wskazuje na kompendialny raczej charakter publikacji. Książka powinna zainteresować przede wszystkim tzw. przeciętnych odbiorców,

ponieważ ciekawe i pobudzające do dyskusji są wciąż przecież aktualne problemy małych ojczyzn w kulturze i mentalności społecznej, zwłaszcza że wyróżnia ją odejście od sztamowych opinii i pewna dążność do wypracowania własnych, syntetycznych ocen, a nawet przewartościowań pojęć nie mieszczących się w nowej rzeczywistości.

Irena Pereszczako